

PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMY JURNAL

The journal "Pedagog" covers the sphere of spiritual and educational thinking of a person, the socio-political life of a person, institutions of civil society, global problems, problems of education, new technologies produced today, reforming the education system and publishes scientific articles on open scientific popular analysis.

The journal is intended for students, masters, professional scientists and researchers, university professors. The publication publishes articles of a problematic and scientific-practical nature.

Volume 1, Issue 2

Exact
Natural
Medical
Technical
Economics
Philological
Pedagogical
Social sciences
and humanities

«BEST PUBLICATION»

Ilmiy-tadqiqotlar markazi ©

“PEDAGOG”

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

MATERIALLARI TO‘PLAMI

15-OKTYABR, 2022-YIL

2-SON

O‘ZBEKISTON

2022

Ushbu to‘plamda “Pedagog” respublika ilmiy jurnaliga kelib tushgan maqolalar o‘rin olgan. Mazkur jurnalda zamonaviy ta‘lim tizimini rivojlantirish jarayonida innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etish va loyihalashtirish, integratsion ta‘limni rivojlantirishda yo‘nalishlar bo‘yicha kreativ g‘oyalar, takliflar va yechimlarni amalga oshirish maqsad qilib olingan. Mazkur jurnal materiallaridan OTM professor-o‘qituvchilari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari va umumta‘lim maktab o‘qituvchilari, mustaqil tadqiqotchilar, magistrantlar, ilmiy xodimlar, iqtidorli talabalar hamda shu sohada ilmiy ish olib borayotgan tadqiqotchilar foydalaishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalardagi raqamlar, ma‘lumotlar haqqoniylikiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g‘riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

Bosh muharrir:

Maqsudov Ulug‘bek Qurbonovich

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Mas'ul muharrir:

Yusufjonov Quyoshbek Komiljon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti

Texnik xodim:

Sultonov Sardorbek

Farg‘ona davlat universiteti

TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Shamsiyeva Maxfuzaxon Xuja qizi

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sabirova Gulnoza Sadikovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Saidov Ixtiyor Muzropovich

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti boshlig‘i

Mamatova Nodira Muxtarovna

Tibbiyot fanlari Doktori (Ds)

Rasulova Vasila Batirovna

Toshkent farmatsevtika instituti, Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Nikadambayeva Hilola Batirovna

Uzbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti,

Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Pirimov Akram Pirimovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, dotsent

Shodiyev Furqat Davranovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, Texnika fanlari

nomzodi, Dotsent

Qurbonova Muqaddas Omonovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Baltayeva Ikbal Tadjibayevna

O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti. O‘zbek tili va adabiyoti kafedراسي dotsenti, filologiya fanlari nomzodi.

Sayfullayeva Ra‘noxon Raupovna

O‘zbekiston milliy universiteti. Filologiya fanlari doktori, professor.

Popova Tatyana Igorevna

SanktPeterburg davlat universiteti. Rossiya. Doctor filologicheskix nauk, professor.

Berdaliev Abduvali

Tojikiston. Xo`jand davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori.

Manzuraxon Ernazarova

Navoi davlat pedagogika instituti. Filologiya fanlari doktori, professor.

Uluqov Nosirlon Muxammadalievich

Namangan davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori.

Jumanazarova Guljahon

Filologiya fanlari doktori. Jizzax davlat universiteti.

A.A.Qosimov

Farg`ona davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori, professor.

Jo`rayev Habibullo Abdusalomovich

Filologiya fanlari doktori. Farg`ona davlat universiteti.

Fayzimatov Shuxratjon No`monovich

Farg`ona politexnika instituti. Texnika fanlari doktori.

Hoshimov G`anijon Mirzaaxmadovich

Andijon davlat universiteti. Filologiya fanlari doktori.

Hulkar Hamroyeva

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent. O`zbekiston respublikasi yozuvchilar uyushmasi a`zosi, jurnalist.

O`rinboyev No`monjon O`rmonovich

falsafa fanlari nomzodi, dotsent. XTXMOIO`

Qurbonova Muqaddas Omonovna

Filologiya fanlari bo`yicha falsafa doktori. Farg`ona davlat universiteti.

Qunduzxon Atabayevna

Filologiya fanlari doktori, professor. O`zbekiston. Jahon tillari universiteti.

Hojaliyev Ismoiljon Tojiboyevich

Farg`ona davlat universiteti filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

Erofeeva Inna Nikolaevna

Kandidat pedagogicheskix nauk, dotsent. Sankt Peterburg davlat universiteti. Rossiya.

Toshtemirova Zamira Sotvoldiyevna

pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Farg`ona davlat universiteti.

G.O.Abdugafurovich

Filologiya fanlari nomzodi. Farg`ona davlat universiteti.

Xudayarov Oybek Odilovich

Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Muxitdinova Muniraxon

Pedagogika fanlari fanlari doktori, (PhD)

MUNDARIJA:		
1	Rahimova Gullola Baxromovna <i>«O'YINNING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLA FAOLIYATI SIFATIDAGI MOHIYATI VA UNING O'ZIGA XOSLIGI»</i>	12
2	Karimova Nilufar Ergashevna <i>«STRESSDAN CHIQISH YO'LLARI. STRESSNING OLDINI OLISH VA UNGA QARSHI KURASHISH USULLARI»</i>	15
3	Iroda Muhammadjanova Otabek qizi <i>"INSON QADRI"- TARAQQIYOT STRATEGIYASINING GAROVI</i>	20
4	Xujanova Lobar Raimkulovna <i>"РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ ХУКУМАТИНИНГ ТУРКИСТОҲДА МИЛЛИЙ МАОРИФНИ ЧЕКЛАШ СИЁСАТИ"</i>	22
5	Xujanova Lobar Raimkulovna <i>CHOR ROSSIYASI TOMONIDAN O'RTA OSIYONI MUSTAMLAKAGA AYLANTIRILISHINING NEMIS TARIXSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI</i>	26
6	Мунира Рамазонова Фуломжоновна <i>ПЕДАГОГИКА НИМА? АРТПЕДАГОГИКА НИМА? ЎСМИРЛАРНИ ПЕДАГОГИК САҲЪАТ ОРҚАЛИ ТАРБИЯЛАШ</i>	32
7	Havoxon Elshodovna Xalilova <i>TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING TUTGAN O'RNI</i>	39
8	Шакирова Сахобат Наимовна <i>«O'SMILARDA O'Z JONIGA QASD QILISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI»</i>	42
9	O'rolova Dilnoza <i>«BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MILLIY O'QUV DASTURINI TATBIQ ETISH»</i>	45
10	Akbarova Shakarxon Abdulhayevna <i>BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH</i>	50
11	Yangiboyeva Gulnoza Ilimjonovna <i>BOSHLANG'ICH SINFLARDA BADIY ASAR TAHLIL QILISHNING TA'LIMIY-TARBIYAVIY AHAMIYATI</i>	54
12	Sattorova Rohatoy Solijonovna <i>KICHIK YOSHDAGI O'QUVCHILARNI PUNKTUATSIYA BILAN TANISHTIRISH METODIKASI</i>	58
13	Mahmudova Nilufar Karimovna <i>SAVOD O'RGATISH DAVRIDA O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISH</i>	62
14	Rayimjonova Nilufar Burxonbek qizi <i>MEN DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZMNI QANDAY TUSHUNAMAN</i>	66
15	Yusupova Nafisa Togayevna <i>BOLA SHAXSIDA TARBIYANING O'RNI.</i>	71
16	Yunusova Nasiba Sharifovna Gulmatova Ziroat Manapovna	75

	<i>MILLIY MA'NAVIY MADANIYAT TIZIMIDA XALQ TA'LIM-TARBIYASI VA MA'RIFIY IZLANISHLAR</i>	
17	Qahhorova Sharofat Abdujabbor qizi <i>ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARNING O'RNINI VA AHAMIYATI</i>	80
18	Fazliddinova Zulfiyakhon Dilmurod qizi <i>TEACHING GRAMMAR TO EFL YOUNG LEARNERS; UTILIZATION OF GRAMMAR-BASED GAMES.</i>	83
19	Nasirdinov Fazliddin Nasirdinovich <i>SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF THE INFLUENCE OF STATE BUDGET EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH</i>	87
20	Odilov Javohir Xolmirzoyev Mardon Abduhalimov Shahzod Aminov Jamshid Barnoyev Shahzod Negmatova G.Sh Tog'ayeva G.S <i>BEMORLAR O'RTASIDA QANDSIZ DIABET KASALLIGINI KELITIRIB CHIQUVCHI OMILLAR HOLATI</i>	90
21	Jumaqulova Munisa Olimjon qizi Boymurodova Barno Abduvali qizi Abdumurodov Otabek Sirojiddin o'g'li Daminov Amin Abdivohid o'g'li Jo'rayev Yusuf Musurmon o'g'li <i>BEMORLAR ORASIDA GIPOFIZ BEZI GARMONLARI DISFUNKSIYASI NATIJASIDA KELIB CHIQUVCHI HOLATLAR</i>	92
22	Ibragimov Firdavsxon Muhammadxon o'g'li <i>NEMIS MAQOLLARINING LINGGUOKULTROLOGIK NUQTAI NAZARDAN TALQIN QILINISHI.</i>	96
23	Akhmedova Sarvinozkhan Ravshanbek qizi Zamira Suyunova <i>“EASTERN MAQAM AND SYSTEMS”</i>	100
24	Xudayberdiyeva Moxichehra Alisher qizi. <i>“USTOZLAR- YURTNING ENG AZIZ,ENG ULUG' VA MO'TABAR KISHILARDANDIR”</i>	104
25	Amonova Mahliyo Safarovna <i>VITAMINLARNING TIRIK ORGANIZMDAGI ROLI VA ULAR YETISHMOVCHILIGI OQIBATIDA KELIB CHIQUVCHI KASALLIK TURLARI</i>	107
26	Xurramova Dilmira Xasan qizi Djamolova Shahnoza Srojiddinova Boymatova Munisa Shokir qizi Sattorova Shohsanam Muzaffar qizi Nasriddinova Sevara Olimjon qizi <i>PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING NAZARIY VA</i>	111

	<i>METODOLOGIK ASOSLARI.</i>	
27	Шаходат Убайдуллаева Зайнабидиновна <i>«ҚАДРИНГ БАЛАНД БЎЛСИН, ОНА ТИЛИМ!»</i>	115
28	Гулноза Ёдгорова <i>АДАБИЁТШУНОСЛИК ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕЛЛЕКТ КАРТА ВА НОСТАНДАРТ ТЕСТНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ</i>	120
29	Abdug'aniyeva Farangizbonu Umidaxon Boltaboyeva <i>MUSIQALI TEATR AKTYORLIGI TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINI TARBIYALASHDA VOKAL SAN'ATINING O'RNI</i>	124
30	Tuxtanazarova Gulnoz Abduvaxob qizi <i>CHINGIZ AYTMATOV "SOMON YO'LI"</i>	128
31	Qushaqova Zamira <i>«МАКТАБГАЧА ТА'LIM TIZIMIDA TARBIYACHI XODIMLARINING BOLA FAOLIYATIDAGI ROLI VA TARBIYACHI MAHORATI»</i>	131
32	Adhamova Oltinoy Rafiqjon qizi <i>TURLI SHAKLDAGI UY RO'ZGOR BUYUMLARIDAN TUZILGAN NATURMORTNI QALAM TASVIRDA ISHLASH QOIDALARI.</i>	135
33	Shodiyeva Samiya Hamzayevna <i>O'QUVCHILARNING KASB TANLASHIDA MAKTAB PSIXOLGINING RO'LI</i>	140
34	Mannonov Asliddin Akbar's son Abdusamatova Shahodat Khojiakbar's daughter <i>IMPORTANT PROBLEMS OF THE CONCEPT OF CYBER SECURITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS</i>	145
35	Qodirov Islombek Adahamjon o'g'li Ahmedov Shahboz Odiljon o'g'li <i>O'SIMLIKLARDAGI MIKROELEMENTLAR UCHRASHI VA AHAMIYATI</i>	148
36	Tursunaliyeva Dilshoda Tillaboy qizi <i>TASHQI IQTISODIY ALOQALARNING IQTISODIY-GEOGRAFIK XUSUSIYATLARI</i>	151
37	Abdurazzaqov Shaxzodxo'ja Shokirxo'ja o'g'li <i>FARG'ONA VODIYSIDA CHORIZM MUSTAMLAKACHILIK ZULMINING KUCHAYISHI</i>	155
38	Umarov Ikromjon Vaxromjon o'g'li <i>YOQILG'ILAR VA YOQILG'INI YOQISH ASOSLARI</i>	158
39	Султонов Фаррух Абдимавлонович <i>ТАБИЙ ЛОЙҚА СУВЛАРНИ РЕАГЕНТЛАР ЁРДАМИДА ЗАМОНАВИЙ КИМЁВИЙ УСУЛДА ТОЗАЛАШ</i>	160
40	Юсупова Каромат Жўраевна <i>ЛАЗЗАТ БУЛОФИДАН СУВ ИЧГАН ТИЛИМ</i>	163
41	Azimova Dildora Aslitdin qizi <i>ACONTRASTIVE STUDY OF GRAMMATICAL CATEGORIES OF NOUN IN ENGLISH AND GERMAN</i>	165

42	Tuygabulova Aqiloy <i>BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI DARS JARAYONIDA FAOLLIGINI OSHIRISH</i>	169
43	Usmonova Norxol Qarshiyevna <i>BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILIM OLISHGA BO'LGAN QIZIQISHINI O'STIRISH</i>	172
44	Gulmera Narziyeva <i>KELAJAK KASBLARI</i>	176
45	Shoto'rayev Beg'am Ergash o'g'li Jalilova Kamola Shuxratjon qizi <i>A.QODIRIYNING "O'TGAN KUNLAR" ROMANI ASOSIDA YOZILGAN O'ZBEK OPERASI "KUMUSH" VA USHBU OPERANING PREMYERASI TO'G'RSIDA.</i>	180
46	Bahtiyorjonov Omadjon <i>TEHNIKA UNIVERSITETLARIDA MUTAHASIS FANLARIGA BOG'LIQ O'QITISH METODIKASI DIFFERENSIAL TENGLAMALARINING NORMAL SISTEMALARI.</i>	185
47	Rajabova Gulruh Ravshanbek qizi <i>AMUDARYO DELTASI LANDSHAFTI DINAMIKASI VA RIVOJLANISHI</i>	190
48	Fayziyev Jaloliddin <i>OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI MATINLARI TARJIMASIDA TARJIMONNING SOXTA DO'STLARI</i>	193
49	Raxmanova Dilfuza Uchkunovna <i>BUYUK AJDODLARIMIZ TA'LIMOTIDA SOG'LOM AVLODNI TARBIYALASH.</i>	197
50	Shokuchkarova Guljamol Kamol qizi <i>TRANSLATION OF PROPER NOUNS</i>	202
51	Yuldasheva S.M. <i>THE MAIN PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF HUMAN VOCATIONAL ACTIVITY</i>	204
52	Б.Н.Тўрақулов <i>ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИШДА КАСБИЙ ФАОЛИЯТНИНГ МОҲИЯТИ</i>	211
53	Солиева Ҳилола Махамадмусаевна Ахмаджонова Шахноза Яркиновна <i>ХОДИМЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШАСОСЛАРИ.</i>	217
54	Bafoyeva Sohiba. <i>BOLADA TURLI XIL TEPERAMENTLARNING NAMOYON BO'LISHI.</i>	224
55	Sindorov.R <i>LINGVOKULTUROLOGIK BIRLIKLARNI IFODALASHDA FRANSUZ VA O'ZBEK TILIDAGI MUOMALA MADANIYATIDAGI RASMIY VA NORASMIY MUROJAAT SHAKLLARI.</i>	227
56	Dono Yuldasheva <i>ESTETIK ONG</i>	231

57	Алимова Ойдинхан Тургунбаевна <i>РОЛЬ РУССКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ</i>	236
58	Shavqiyev Rahmiddin <i>«ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARINI ZAMONAVIY METODLAR ASOSIDA TASHKILLASH YUZASIDAN USLUBIY TAVSIYALAR»</i>	240
59	Xatamova Mehribon Tolibjon qizi <i>O'ZBEK INTERNET MATNLARINI STILISTIK JIHATDAN O'RGANILISHI</i>	244
60	Лобар Жазилбоевна Шамсиева <i>ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИННОВАЦИЯЛАР</i>	247
61	Pulatova Sabina Sharifovna Vohidova Mohinur Nusratillo qizi <i>EZOP MASALI VA SOMERSET MOEMNING "CHUMOLI VA CHIGIRTKA" HIKOYASI O'RTASIDAGI O'XSHASHLIK VA FARQLARNING TAHLILI</i>	255
62	Xoliqova Yoqutxon Mirzakarim qizi <i>МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA OLIB BORILADIGAN ISHLAR.</i>	260
63	Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi <i>AVTOMOBIL TRANSPORTI VOSITALARINING EKSPLUATATSION XUSUSIYATLARI.</i>	263
64	Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi <i>TRASPORT VOSITALARIDA YUKLANISHLAR VA ULARNI HISOBLASH REJIMLARI.</i>	269
65	Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. <i>NOMETALL MATERILLAR ISHLAB CHIQRISH TEXNOLOGIYASI .</i>	272
66	Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. <i>AVTOMOBILLARNING TEXNIK EKSPLUATATSIYASINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI</i>	276
67	Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi <i>GAZ DIVIGATELINING TERMAL YUKINI KAMAYTIRISH.</i>	284
68	Abdubannopov Abdulatif Abdulxaq o'g'li. Xonkeldiyev Mo'minjon Adxamjon o'g'li Nizomiddinova Maftunaxon Shoirjon qizi	292

	<i>AVTOMOBILLARDA TASHISHNI TASHKIL ETISH, EKSPLUATATSIYA QILISH SHAROITLARI.</i>	
69	Husen Hayrullayevich Jōrayev Masharibov Asrorbek Fahriddin oʻgli Masharibova Ozoda Fahriddin qizi <i>ŌRTA OSIYOGA ISLOMNING KIRIB KELISHI VA MAHALLIY XALQLAR ORASIDA YOYILISHI ARAB TILINING ILM FAN TILIGA AYLANISHI</i>	296
70	S.Eshqobilov <i>TA'LIM JARAYONINI BOSHQARUVIDA AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISH</i>	305
71	Turdiyeva Marjona Abdiholiq qizi <i>LOGISTIKA TIZIMINI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY AHAMIYATI</i>	307
72	Xudoyorova Ozoda Baxtiyarovna <i>BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI DARSLIK TIZIMIDA JISMONIY TARBIYANING AHAMIYATI.</i>	310
73	Тўлқин Азимов <i>TACABBUΦ TУШУНЧАСИ ВА ВУЖУДГА КЕЛИШ САБАБЛАРИ</i>	312
74	Arzikulova Kamola <i>YANGI RENESANS AVLOD</i>	316
75	Abdulkhamidov Abrorbek A'zamxon o'g'li <i>UMUM O'RTA TALIM SIFATINI TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH</i>	319
76	Ne'matullayeva Mahliyo Nasimjon qizi Nilufar Jumanazarova <i>ZAKIYLAR "ZAKOVAT"DA SINALADI</i>	322
77	Togaeva Gulnora Siddikovna Negmatova Gulzoda Shukhratovna Qurbonova Yulduz Student <i>HYPOPHOSPHATASIA: A FAMILIAL CASE OF A RARE DISEASE.</i>	324
78	Д.М.Абдурахмонов <i>ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ И ДИНАМИКА ПАРАГЕНЕТИЧЕСКИХ ЛАНДШАФТОВ.</i>	328

Raxmanova Dilfuza Uchkunovna

(raxmanovadilfuza2@gmail.com)

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada buyuk ajdodlarimiz ta'limotida bola o'ziga munosabatini aks etgan. Barkamol avlodni tarbiyalashda o'zbek xalqining ta'lim - tarbiyaga oid fikrlari berilgan.*

Kalit so'zlar: *Barkamol avlod, tarix, odob, o'qituvchi, o'quvchi, ta'lim, tarbiya.*

Kirish (Introduction). Qadimda buyuk allomalarimiz sog'lom avlodni tarbiyalashda shaxsning har tomonlama uyg'un rivojlanishiga alohida e'tibor qaratganlar. Ana shu ma'naviy me'rosning haqli vorislari sifatida ajdodlarimiz tajribalarini, tafakkur mevalarini o'zlashtirib, hayotning barcha sohalarida o'z o'rnida qo'llashimiz maqsadga muvofiqdir.

Barkamol avlodni tarbiyalashda o'zbek xalqining ta'lim - tarbiyaga oid tarixiy tajribasini o'rganish va uni yangi zamon kishisini shakllantirish va tarbiyalashda hayotga amaliy tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ajdodlarimiz ta'limotlarida bilimni sevish va ardoqlash, olim-u fuzalolarni, ustozlarni hurmat qilish, ustoz-shogird munosabatlarida muomala madaniyati, insoniy fazilatlarni e'zozlash haqidagi ilmiy g'oyalari o'zbek xalqining og'zaki ijodi, eposining uzviyligi asosida tarkib topgan ilmiy-madaniy me'rosdir.

Tarixiy manba hisoblanmish "Avesto" hozirgi o'zbek millati, uning etnik ongi va o'ziga xosligining ildizlarini vujudga keltirgan davr (VII asrgacha) uchun qoidalar va qonunlarning to'plami hisoblangan.

Qadimiy eposlarda bola tarbiyasida, uning bilim va hunar egallashida ustozlar ijtimoiy mavqega ega shaxslar sifatida gavdalanadi. "Avesto"da yozilishicha, "Har bir kishini shunday tarbiyalash zarurki, u avvalo yaxshi o'qish va so'ngra yozishni o'rganib, eng yuksak pog'onaga ko'tarilsin".

Zardushtiylik ta'limoti bo'yicha ta'lim ta'lim-tarbiya quyidagicha olib borilishi ko'rsatiladi: 1) diniy va axloqiy tarbiya; 2) jismoniy tarbiya; 3) o'qish va yozishga o'rgatish.

Shunday qilib, Avesto yuksak umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan bo'lib, u hayotda o'z o'rniga ega bo'lgan ma'naviy boy, axloqan yetuk, intellektual rivojlangan, yuqori bilimli, jismonan baquvvat, har tomonlama kamol topgan shaxsni shakllantirishga hamda ustoz-shogird munosabatini yaxshilashga yo'naltirilgan muhim tarixiy manbalardan biri hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review).

Sharq mutafakkiri Axmad Yassaviy adab tushunchasini quyidagicha izoxlaydi: “Adab – go‘zal hulq, nafsi zohir va nafsi botinni tarbiya qilmoq. So‘fiylarning anglashlariga binoan adab 4 ga bo‘linadi:

1. Shariat adabi. Bu – payg‘ambar shariati va sunnatiga amal etmoq.
2. Tariqat adabi. Bu – tariqatga bog‘lanib, uning odob va arqonini o‘rganib, shu bo‘yicha harakat qilmoq.
3. Ma‘rifat odobi. Bu – nafsi ammorani mag‘lub qilib, ilmi ilohiyini o‘zlashtirish.
4. Haqiqat odobi. Bu – Allohdan boshqasidan yuz burib, vaxdat mayidan qonmoq” .

Abu Nasr Forobiy (873-950) insonning ma‘naviy hayotida, asosan, uning ikki tomoniga: aqli-ongliligiga va axloqi – xulq -atvoriga e‘tibor beradi. Shuning uchun, ta‘lim-tarbiya uning fikricha, insonni aqliy tomondan ham, axloqiy tomondan ham yetuk, mukammal kishi qilib yetishtirishga qaratilmog‘i lozim. Demak, ta‘lim-tarbiyaning birdan-bir vazifasi – jamiyat talablariga to‘la-to‘kis javob bera oladigan va uni bir butunlikda, tinchlikda, farovonlikda saqlab turish uchun xizmat qiladigan ideal inson tayyorlashdir.

Insonni har tomonlama mukammal qilib tarbiyalash, unda ijobiy xislatlarni shakllantirish shu yuqorida ko‘rsatilgan yo‘llar yordamida salbiy xislatlarning ta‘siriga qarshi kurash natijasida amalga oshiriladi. Chunki, tashqi muhit ta‘sirida inson ma‘naviy yetuklikka tomon ham borishi mumkin, tushkunlikka ham uchrashi, jamoa talablaridan uzoq turgan salbiy shaxs ham bo‘lib yetishishi mumkin.

Abu Rayhon Beruniy (973-1048) o‘z ilmiy-falsafiy ta‘limotlarida tarbiya masalasiga alohida e‘tibor berib, tarbiyada atrof-muhit va jamoaning ta‘siri kuchliligini, bolalarni o‘qitish va tarbiyalash jarayonini to‘g‘ri tashkil qilishning muhimligini e‘tirof etadi. U ta‘limning eng zarur tarkibiy qismlari deb quyidagilarni ifodalagan: 1) aqliy tarbiya; 2) axloqiy tarbiya; 3) estetik tarbiya; 4) jismoniy tarbiya va mehnat tarbiyasi; 5) do‘stlik tarbiyasi va baynalminal tarbiya.

Beruniyning fikricha, yoshlarni o‘qitish uchun o‘qituvchi tanlash birinchi va asosiy ish deb hisoblanib, bolalarni yoshligidanoq, aniqrog‘i 5-6 yoshdan o‘qitish lozim. Buning uchun o‘qituvchining xushmuomala, rostgo‘y, o‘z fanini yaxshi biladigan, pokiza, toza va ozoda, yurish va turishda namuna bo‘lishini talab etib, “agar tarbiyachi o‘rnak bo‘lmasa, aytgan gapiga o‘zi rioya qilmasa, uning bergan tarbiyasi samarasizdir”, deb uqtiradi .

Xullas, alloma o‘quv-tarbiya ishlarini tashkil etish, buning uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, o‘quv-tarbiya jarayonini tarbiyalanuvchilarning jismoniy va ruhiy imkoniyat darajalarini hisobga olgan holda amalga oshirish me‘yorlari haqida o‘z ilmiy xulosalarini bayon qiladi.

Abu Ali ibn Sino (980-1037) ning arab qomusiy asari “Tib qonunlari”da insonning tarbiyasi, bu tarbiyaning turli shakllari, vazifalari va maqsadlarini yoritib, inson yosh

jihatidan o‘sib borishi bilan unga ta’lim-tarbiya berish vazifasi ham o‘zgarib borishini ta’kidlaydi.

Uning fikricha, yosh bolalarni tug‘ilgandan boshlab tarbiyalash uchun avvalo axloqiy va aqliy tarbiya usullarini yaxshi egallagan, irodali, dono, g‘amxo‘r va dinga ishongan o‘qituvchi va tarbiyachi tanlash lozimligini, uning sog‘lom, tozalikni sevuvchi, sofdil va odamlarga yaxshi munosabatda bo‘la oladigan tarbiyachi bo‘lishi kerakligini uqtiradi.

Ibn Sino bolalarni bitta-bittadan o‘qitishdan ko‘ra jamoada ta’lim-tarbiya berish, o‘qituvchi bilan o‘quvchining munosabatini o‘rnatishni taklif etadi. Uning fikricha, jamoada o‘qitilganda ularning ilmga intiluvchanligi kuchayadi, tengdoshlaridan orqada qolishga g‘ururi yo‘l qo‘ymaydi. O‘quvchilar o‘rtasida fikr almashish, do‘stlik munosabatlari tiklanib, o‘z huquq va vazifalari haqida mulohaza yuritish qoidalarini shakllantirishga harakat kuchayadi. Undan tashqari jamoa bolaning nutqi o‘sishida, fikrining charxlanishida, xotirasining mustahkamlanishida muhim o‘rin kasb etadi. Ana shunday qoidalarga asoslangan o‘quv-tarbiya jarayonigina yoshlarning aqliy va axloqiy kamolotini ta’minlaydi.

Ibn Sinoning ta’kidlashicha, o‘qituvchi o‘quvchilarga ta’lim berishga kirishishdan avval, bolaning xulq-atvorini o‘rganishi va bilimlarini tekshirib ko‘rishi, uni nimaga e’tibor berishini kuzatib, so‘ngra unga hunar yoki ilm turini tavsiya qilishi maqsadga muvofiqdir.

Alloma Abu Ali Ibn Sinoning ta’lim-tarbiya borasida ilmiy-falsafiy ta’limoti nafaqat Markaziy Osiyoda, xatto G‘arbiy Yevropa mamlakatlarida ham ilg‘or fikrlarning rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatdi.

Yusuf Xos Hojibning (1020) “Qutadg‘u bilig”, (“Baxt-saodatga erishtiruvchi bilim” 1069 y. yozilgan) asari turkiy xalqlardagi ijtimoiy va oila tarbiyasi, maktablardagi fan tarmoqlari, o‘qitish tizimining o‘ziga xos xususiyatlari haqida ma’lumot beruvchi manbadir.

Muallifning fikricha, farzandlarning tarbiyasi nihoyatda erta boshlanmog‘i shart, chunki, ularning noo‘rin xatti-harakatlarga berilishining oldi olinadi. Buning uchun maxsus tayyorgarlikka ega bo‘lgan ezgu niyatli va pokiza murabbiy taklif etilishi zarurligi ta’kidlanadi.

Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy (1441-1501) “Mahbub-ul qulub” asarida o‘qituvchi bilan o‘quvchilar o‘rtasida bo‘ladigan o‘zaro munosabat etikasiga alohida e’tibor qaratdi. O‘qituvchining qo‘polligi, qattiq qo‘lligi o‘quvchilar bilan bo‘lgan munosabatlaridagi xatti-harakatlarida albatta ifodalanishi, rahmsiz, ko‘ngli tosh, farosatsizligi va ta’magirligini esa uning yuz-ko‘z ifodalaridan, nutq ifodasidan, xatti-harakatlaridan osongina uqib olish mumkinligini, buning hammasi esa, o‘qituvchining aqli kamlikka giriftor bo‘lganligini ko‘rsatib, endi yoshlarni tarbiyalash emas, ularning taqdirida bir qator jumboqlar, kamchiliklar, buzilishlar bo‘lishiga ayni sababchi bo‘lishini ko‘rsatadi. A.Navoiyning “Ular qiynash yo‘li bilan bolalar ko‘nglini

o‘zlariga rom qilmoqchi va kichkintoylarning beqaror tabiatini do‘q-po‘pisa bilan tartibga solmoqchi bo‘ladilar. Ulardagi ko‘rinib turgan qo‘pollik yosh bolalardagi kelishmagan xatti-harakatni silliqlashga yirik egovdir”- degan ibratomuz so‘zlari yuqoridagi fikrimizni tasdiq etadi.

Shu bilan birga, A. Navoiy o‘qituvchining bir qancha ijobiy sifatlarini – qat‘iyligi, mehnatsevarligi, bilimdonligi, mehribonligi, xatto tashqi qiyofasi, saranjom-sarishtaligi, ozodaligi, yaxshi odatlari, chiroyli qaddi-qomati va yurish-turishi bilan hammaga namuna bo‘lishini, har bir o‘quvchiga undagi o‘ziga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda yondashish lozimligini ko‘rsatib o‘tadi hamda tarbiya ishi juda mashaqqatli, murakkab ish ekanligini alohida e‘tirof etadi. “Lekin insof bilan aytganda, har qanday irodali odamni ham birgina bola tarbiyasi charchatadi. Maktab domlasi esa, bir to‘da bolaga ilm-adab o‘rgatadi... Lekin shunisi ham borki, bolalar orasida fahmi, idroki ozlari bo‘ladi. Shu jihatdan olganda, bolalarda uning haqi ko‘p”. Bu fikrlardan tarbiyachining ishi naqadar mashaqqatli ekanligini bilib olish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).

Rus pedagogi G.K.Mitrofanov so‘fiylik davriga xos tarbiyalash va o‘qitishdagi ayrim insonparvarlik an‘analarini yoritgan. Bunday an‘analar o‘qituvchining so‘fiylik ta‘limotida ifodalangan majburiyatlarda yaqqol ko‘rsatiladi. Ana shu majburiyatlarning eng asosiylari quyidagilardan iborat:

1. O‘qituvchi bolalarni yoqtirishi va ularga o‘zining farzandlaridek, munosabatda bo‘lishi kerak. Shuningdek, bolalarning zaif jihatlarini doimo tushunishi va ularni shu zaifligi uchun yanada avaylashi lozim.

2. O‘qituvchi o‘zining ishi uchun haq ta‘ma qilmasligi, in‘om olmasligi yoki minnatdorchilik kutmasligi kerak. U o‘quvchidan o‘qishni xohlaganligi uchun minnatdor bo‘lishi zarur.

3. O‘qituvchi hech qachon o‘quvchiga maslahat berishdan bosh tortmasligi kerak. Olg‘a siljishni o‘quvchi emas, o‘qituvchi baholaydi.

4. O‘qituvchi o‘quvchini yomon yo‘ldan qaytarishi uchun unga to‘g‘ridan-to‘g‘ri emas, balki nimalargadir shama qilib gapirishi lozim.

5. Ma‘lum fanni o‘rgatadigan o‘qituvchi o‘quvchilarning oldida boshqa fanlar haqida nojo‘ya gap aytmasligi kerak.

6. O‘qituvchi nimani o‘rgatsa, o‘zi ham shunga amal qilishi shart. U birinchi galda o‘qishning samarasini ifodalaydigan jonli misoldir va hokazo”

Tahlil va natijalar (Analysis and results).

XIX-XX asrlarda yashab ijod etgan buyuk ma‘rifatparvar allomalimiz Ahmad Donish (1827-1897), Furqat (1858-1909), Abdurauf Fitrat (1886-1938), Abdulla Avloniy (1878-1934), Hamza Hakimzoda Niyoziy (1889-1929), Cho‘lpon (1897-1938) va boshqalar ta‘lim-tarbiya jarayonida o‘qituvchi bilan o‘quvchi munosabatlarini yo‘lga

qo'yishda millatning milliy xususiyatlari va o'ziga xosligini saqlagan holda jahon sivilizatsiyasining eng yaxshi an'analarini o'rganishga da'vat etdilar.

Ahmad Donish o'qituvchining axloqiy qiyofasiga katta e'tibor berib, uning yosh avlodni tarbiyalash maqsadida o'z bilimini oshirish va chuqurlashtirish uchun o'z ustida ko'p ishlashi zarurligini alohida e'tirof etadi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

Shunday qilib, buyuk ajdodlarimizning bolalarni barkamol shaxs qilib tarbiyalash va ularda umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan dunyoqarashni shakllantirishda o'qituvchi-o'quvchi munosabatlarining psixologik xususiyatlari to'g'risidagi ta'limotlaridan hozirgi o'quv-tarbiya jarayonida ham oqilona foydalanish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. I.G'oziev E.G'. O'quvchilarning o'quv faoliyatini boshqarish. – Toshkent, 1988.
2. .Qaykovus. Qobusnoma. – Toshkent: O'qituvchi, 1973.
3. Abu Ali Ibn Sino. Tib qonunlari. 3 jildlik saylanma 4. Abu Rayhon Beruniy. Tarvixlar (“Javohirot kitobi”dan “Mineralogiya”) – Toshkent: Meros, 1991.
4. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi nashriyoti, 1993.
5. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'kituvchi, 1992.
6. Avesto (Asqar Mahkam tarjimasi) – Toshkent: Sharq, 2001.
7. Alisher Navoiy. Mahbub ul – Qulub. – Toshkent, 1983.
8. 9. Ahmad Yassaviy. Hikmatlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adab. va san'at nashriyoti, 1991.